

I. Hitzaurre gisa

Liburu honen izenpuruak ongi xamar biltzen bide du egi-
learen asmoa.

Jakinaren gainean ez dauden batzuek besterik uste badute
ere, *Euskara Batua* ez dago, gaur gaurkoz, zeharo erabakita. *Eus-
kara Batua* orain ari da, Euskaltzaindiaren zuzendaritzapean,
sortzen. Puntu batzuk, eta irakurleak berak erepara dezakee-
nez oso inportanteak, *erabakirik daude*; beste batzuk, berriz *era-
baki gabe* oraindik.

Hilabeteak aurrera joan ala, osmosizko mogimendu jarrai-
kitan, *erabakiak ugaltu eta erabakizunak urritu* egiten ari dira.

Liburu honek, horrela, *gaur arteko* erabakiak bildu ditu; baina,
uler daitekeenez, osagarri izango zaizkion beste erabaki-bildumak
jarraituko dira. Euskara Batuaren lehendabiziko atala baizik ez
da, beraz; eta oso egoki letorkioke *Euskara Batua*, I izenpurua.
Ez ordea gainditua izango delakoan, errotik ganbiatua edo fun-
tsean aldarazia. Hori ez dugu uste. Baionan bertan (1964) era-
baki ziren punturik gehienak, finkaturik eta baietsirik gertatu
dira ondoko urteetan; eta Arantzazukoak (1968) xehetasunetan
baizik ez dira aldaraziak hurrengo biltzar eta lanetan.

Euskara Batuari buruz aspaldi honetan hartzen ari diren era-
bakiak, elkarri erasten zaizkio batez beste, elkarri eratxekitzen;
izaki bizidunen eboluzio-katean bezala aurkikunde berriak zaharra
osetzen eta borobiltzen, eta ez ukatzen.

Euskara Batua osatuaz doa, beraz; eta liburu hau areago da
azpiko oinarri, gero baztergarri gerta litekeen lan alferra baino.

Hots, osaketa jarraiki etengabe horretan, nork marka ote
dezake, egokiro eta aginpidez, Euskara Baturako bidea? Erantzuna
ez da zaila. Euskara Batuaren arazoa, arazo *tekniko* bat da, *osoki*

teknikoa: hitzen itxurarik zabaiduena zein den jakin ondoren, eman dezagun, hitz plegu hau edo hura hautatzea; aditz jokoan aniztasunean bidezkoena aukeratzea; hitz batek euskalkien edo eskualdeen arabera adiera desberdinak dituenean, Euskara Batuari buruz egokiena proposatzea; ahozko euskaran eta dokumentuetan ikertuz euskal leku-izenen idazkera aproposa zein den deliberatzea; ideia edo tresna berrientzako hitz berriak moldatzea... Eginkizun horiek guztiok, gauza agiria da, oso dira eginkizun teknikoak; eta euskalariak, euskararen jakintza teknikorik handiena dutenek alegia, erabaki dituzte beren artean.

Hots, beste herritan bezala, euskalariok bildurik dauden Elkarte berezia badugu guk; Euskal Herriak badu, hitz batez, 1918-az geroztik, bere Akademia, bere *Euskaltzaindia*; eta zenbaitetik, hizkuntzaren mailako ez diren arrazoin izkutuengatik, txit gogoko ez badu ere, *Euskaltzaindiari* dagokio Euskara Batuaren arazo hau erabakitzea. Euskaltzaindiaren hutsuneak eta eskasiak ongi ezaguturik ere, betebeharrak *tekniko* honi buruz bederen, eta lanean hasia delarik, zeinek hobeki Euskaltzaindiak baino?

Liburu honetan, beraz, *Euskaltzaindiaren erabakiak azaldu eta argitu* baizik ez dugu egingo. Ondoko lerroetan eta kapituluetan, beraz, asmatzaile eta egile baino, moldatzaile eta biltzaile izan nahiago luke liburuaren prestatzaileak. Euskaltzaindikoa eta Aditz-Batuaren Batzordekoa izanik, bestalde, barnetik ezagutu ditut eztabaidak eta gorabeherak; eta bilduma bat egiten ari naizela bistan dela iruditzen zait.

Denen oinarritzat, noski, 1968-ko *Arantzazuko Txostena* dago; baina erabaki haiek osatuz, eta zenbait xehetasunetan xuxenduz, bost urte honetan Euskaltzaindiak hautatu dituen puntuak ere azaltzen ditugu: Idaztarauak eta Aditz Laguntzailea bereziki.

Kapitulu bakoitzaren kondaira apur bat egitea interesgarri izan daitekeelakoan, hona hemen, txit laburzki, Euskaltzaindiaren erabakiok nola mamitu eta burutu diren.

I, 1. Idazkera

Ezjakin galanta izan behar da benetan Euskara Idatziaren korapilo bakarra eta nagusia «H» letran datzala esateko edo uste izateko. Hots, euskal ortografiaren arazo bakartzat «H madarikatu» (?) horren eragozpena zenbait lekutan horren maiz aipatu ohi denez gero, euskarari buruzko eztabaidak beroien artean zein jakintza-mailatan erabiltzen diren errazki soma dezake irakurleak.

Euskaltzaindiak galdeginik, K. Mitxelenak 1968-an *izkribuzko* Euskara Batuari buruz prestatu zuen Txostenak (ikus liburu honen II. kapitulua), eztabaidagarri zegoen puntu asko ikutu zuen, punturik gehienak hobeki esateko, denak konponbidean jarritz.

Eta proposamendu haietatik gehientsuak beren hartan izan dira onartuak; baita aldizkarietan eta liburuetan, euskal ikastaroetan eta ikastoletan, gero eta osokiago errespetatuak.

Arantzazuko Txostenaren arabera idazten den Euskara Batua aurrerapena eta garaitzapena zalantzagabe dira benetan; eta urte gutxi barru, dirudienez, idazkera bakar bat izango da.

1968-az gerozko biltzarretan puntu bakan eta xume batzuk aldaturik gertatu dira: *onartu* eta *unatu* idazkerak, esate baterako, *onhartu* eta *unhatu* delakoak baztertuz, aintzakotzat hartzea.

Zenbait aldiz Euskaltzaindiak, bide garbirik ez ikusirik, bi idazkera, bi molde onartu ditu. *Bait-* aurrizkiaren kasoan, esate baterako, idazkera libro uztea erabaki da: *bait dator* edo *baitator*; *bait nekien* edo *bainekien*; eta abar. (II. 15. d).

Gorabehera guztiak, dena dela, zehazki eman ditugu II. kapituluaren argitzapenetan.

Arantzazuko Hiztegi Batuak, berriz (hango Txostenaren eras-

kin gisa presentatua) hitz arrunten artean hautatutako *idazkera bat* ematen du. Han-hemenka hitz batzuek zer adierazten duten zenbaiti zail gerta dakiokelakoan, bi erdal itzulpenak erantsi ditugu. Baina, berriz ere, Arantzazuko Hiztegi horretan *idazkera batua* hautatu zen; ez gero guk liburu honetan, irakurlearen argigarri edo laguntzaile gisa, erantsi dugun erdal itzulpen bikunen mordo. Inoren barreigarri gerta ez dadin, argi-eta-garbi esan beharra dago; eta argi-eta-garbi esaten dugu.

Hitz batzutan, dena dela, Euskaltzaindiak bide *bakunik* proposatzeko arrazoinik aski ez du aurkitu, eta bikun bat eskaini digu, bi idazkera ontzat emanez beraz (*enara / ainara*); eta Arantzazun 1968-an eman ziren bezala datoz gure bilduma honetan.

Ortografi-atal honen eraskintzat, bi dokumentu hauek bir-argitara ditugu:

- 1 — Idazkerari buruz Baionako Biltzarrean (1964) onartu ziren proposamenduak.
- 2 — Erdal jatorrizko hitzei buruz Euskaltzaindiak 1958-an argitara zuen Agiria.

I, 2. Deklinabidea

Deklinabideari dagokionez, Euskaltzaindiak ez du traba zailegirik gairik gainditu behar izan. Adjetibo erakusleetan irizpide osorik eta garbirik oraindik hartu ez badu ere, gainerako arazoetan 1964-ez geroztik hautatutako bideari eutsi do: «Ongi deritzat-zion Arantzazuko Txostenak - erabat harturik bederen, Baionan izenaren gainean erabaki zutenari».

Diptongoz amaitzen diren hitzei buruz, dena dela, eztabaida

eta ikertzapen batzuk izan dira Euskaltzaindiaren barruan; eta, hauen ondorioz, eta Baionan erabaki zena pitin bat aldatuz, *-ai*, *-ei* eta *-oi* diptongoak batetik, eta *-au* diptongoa bestetik, bi modu desberdinetara hartzea erabaki da.

I, 3. Aditza

Arantzazuko Biltzar Nagusian (1968) gerorako utzi zen aditzaren eginkizun hau.

Lanari ekiteko eta Euskaltzaindiari proposamenduak egiten hasteko, hamar lagunen lan-batzorde bat izendatu zen: L. Akesolo, P. Altuna, G. Aresti, I. Berriatua, J. Intxausti, J. Oregi, X. Quintana, Txillardegui, L. Vilasante, eta, denen buru, K. Mitxelena irakaslea.

Batzorde honek pausuka eta poliki joatea erabaki zuen. Hika-ko aditz-jokoak eta sintetikoak, horrela, ez daude oraindik finkaturik. Gainerako guztia bai, ordea.

Ipar eta Hegoaldean Aditz-Batzordea behin eta berriz bildu ondoren, bi urratsetan bete du bere lana.

Lehenengoa Arantzazuko II. Biltzar Nagusian burutu zen (1972-ko Uztailaren 27-28-29 egunetan); eta Euskaltzaindiak ondoko biltzarretan osaturik geldituko zen aditz-jokoen oinarriak hantxe onartuz, hau adierazi zuen: «Ikusi direnak lirake, Euskaltzaindiaren iritziz, oraingoz Euskara Idatziaren batasunerako aditz jokorik egokienak. Batasunari begira hartzen da, beraz, erabaki hau, euskalkiei dagozkien forma bereziak arbuiatu gabe».

Bigarren urratsa Bilbon eman da aurtengo Apirilean (ikus 1973/IV/7-ko Agiriaren Fotokopia); eta hau erabaki zuen Euskaltzaindiak: «Bildu direnek azken azterketak egin ondoren, bi aditz laguntzaileak batutzat eman dituzte».

Euskara Baturako bidean Aditzarena zen oztoporik zailena, agian. Lankide batzuek lapurtera (nahiz zaharra, nahiz gaurkoa) proposatzen zuten Batuaren oinarritzat; beste batzuek, berriz, gehienek eta Mitxelenak barne, gipuzkera-nafarrera nahiago zuten osaturik bederen. Azkenean bien arteko erdibidea hautatu da: Indikatiboan, gipuzkera-nafarreratik hurbil; Potentzial-Subjuntiboetan, berriz, lapurteratik hurbilago.

Batasunaren pausuak zehazki segi nahi dituenak, bi iturri dituzke. Bata P. Altunak prestatu duen *Mitxelenaren Idazlan hautatuak* liburua. Hortxe aurkituko ditu, besteak beste, hemen lekurik ezaz bazterturik, Txosten nagusi hauek:

- «Euskal Idazleen Elkarteari», Baionan irakurria (1970-III-27), Bildumako 119-125 orr.
- «Azken ordukoak», 1972, Bildumako 365-401 orr.

Beste bidea, jakina, Euskaltzaindiaren beraren Agiriak eta barne-paperak dira (batzutan *Euskera* aldizkarian agertuak).

I, 4. Leku-izenak

Euskal Herriko Leku-izenen zerrendaren lana, Mitxelenaren zuzendaritzapean, hasia dago.

Bi Batzorde izendatu ditu Euskaltzaindiak horretarako (1971-X-29).

Egile-Atalean hauek daude: K. Mitxelena buru; J. L. Lizundia, X. Garmendia, M. Ruiz-Urrestarazu, J. M. Satrustegi eta J. Haritxelhar.

Eta *Kontseilari-Atalean* beste hauek: J. Etxaide, J. San Martin, G. Lopez Gereñu, O. Apraiz, A. Irigarai, B. Sarobe, L. Dassance, G. Eppherre eta J. B. Merino-Urrutia.

Batzorde hauek lanean ari direlarik ere, Euskaltzaindiak ez du oraindik Agiririk ez zerrenda ofizialik eman.

Gutxi gora-beherako zerrenda bat bederen guztiz beharrezkoa delakoan, Batzorde horietako lagun batzuen iritziez osaturik eta hobeturik, 1964-an Baionako Euskal Idazkaritzak prestatu zuen leku-izenen lerrokada sartu dugu.

Zerrenda hori, beraz, *ez da ofiziala*; baina Euskaltzaindiak berea osatu eta argitara artean erabil daiteke.

I, 5. Pertson-izenak

Oso baliagarria izan daitekeelakoan, horra hor V.4 kapituluaren Euskaltzaindiak onartua den izendegia.

Lan hau *ofiziala* da, eta J. M. Satrustegi-ren zuzendaritzapean burutu da.

I, 6. Hiztegia

Euskara Batuak ez du, oraindik, bere Hiztegia prestatuak. Hitz funtsezko batzuen idazkera batua badugu, esan dugunez: Arantzazuko Txostenaren ia bi mila hitzak.

Alor honetan ere piskanaka joatea erabaki zen; eta, hortaz, lehenengo mailako *Ikastola-Hiztegitik* hastea.

Lan-Batzorde bat izendatu zen: K. Santamaria, J. M. Zumalabe eta X. Garmendia. Batzorde honek, astero Donostian elkartuz, bi mila hitzetako erdal hiztegi bat gertatu zuen aurrenik; eta maila horretarako liburuen itzulpenetan beharrezko ziren 22 hitz-zerrenda bildu. Euskaltzaindiko lankideen laguntzaz baliaturik, proposatuaz doa euskal itzulpen egokiak.

Gaur arte Euskaltzaindiak sei zerrenda onartu ditu; eta beste sei bat laister onartuko bide ditu. Lanaren herena edo laurdena hemen argitaratzea bidezkoa ez zela iruditurik, bidean dagoen Ikastola-Hiztegi hori ez dugu sartu, beraz.

Alde batera utzi ditugu, era berean, onaturik dauden beste hiztegi-atal batzuk: denden izendegia, filatelia, eta abar.

Denok batera hobe, guk uste.

I, 7. Fonetika

Oraingoz *Izkribuzko* Euskara ari gara batzen, ahozko Euskaren Batasunaren arazoak gerorako utziz.

Fonetika-lege batzuk, halere, gaur oso lardazkaturik eta ahazturik itxuraz, eta nahi-ta-ez araukoi eta anti-fonetikoa den idazkera batuak mehatxaturik (baina euskara bizian Euskal Herri guztian barrena hedaturik) beste liburu batetara biltzeko asmoa dut (behin eta berriz agindutako *Sustrai Bila II*-an agertzekoak).

Hori dela-ta, liburu honetan argitara nahi nukeen «Batasunerako Bidea» neure izkribua (Euskaltzaindiak 1958-ko Abenduaren 3-an eraturako Biltzarrean irakurria) beste bilduma horretarako utzi dut. Izan ere, aspaldidanik Mitxelenak ezagutarazitako ideien bilduma labur bat baizik ez da; baina orain, batasunaren asmo *izkutu* eta *itsusiei* buruzko zurrumurruak zabaltzen ari direlarik, gezur askoren ukatzaile ermo eta balios gerta liteke, batasunaren kondaira-hildoa erakutsiz.

I, 8. Euskal idazleen zina (1970)

Aditz Batuaren eztabaidak gori-gori zeuden mementoan, eta Euskara Batuaren xedeak berak eraso gogorak hartzen zituen

une zail batez, *Euskal Idazleen Elkartea* sortu zen; eta elkarri laguntzeko asmoaz gain ere, Euskara Idatziaren batasuna helburu nagusitzat harturik, ondoko Agiri hau argitara genuen:

EUSKAL IDAZLEEN ZINA (1970)

Euskal Idazleen Elkarteko lagun garenok, 1970-garreneko Martxoaren 29-an, Batasunaren Kutxa liburuan agertzen diren euskerazko idaz-moldeak aztertu ondoren, erabakiok hartu ditugu:

- 1) Liburuaren argitaraziotik 1971-garreneko azken egun arte, hemen agertzen diren moldeez, eta erregelez baliatuko gara.
- 2) Baldin ta firmatzaileenganik inor ados ez baletor bertoko edozerekin, bere gogara duena erabiltzeko eskubidea ukanen du, baina *Kutxaren Giltzariei* idatziz adierazita.
- 3) Bitarte horretan hartutako zuzenketa guztiak eta liburu bera, *Mitxelena jaunari emanen zaizkio orduan giltzarien eskuetatik, eta berak erabaki beharko duena behin betiko beteko dugu.*
- 4) Premia horretan ikusi ditugu geure buruak Euskal Herriaren ganako eginbide hau betetzen ez dela ikusirik.
- 5) Geure arteko batasun hau Euskal Herriari eta Euskaltzaindiari eskaintzen diegu, ontzat har dezaten erreguarekin batera.
- 6) Hemen hartutako erabakiak beteko ditugula zin egiten dugu, geure ohoreagatik.
Baionan, 1970-garreneko Bazko-igandean.
Eibarren, 1970-gareneko lehen maiatzean.

ALTUNA Patxi
ALVAREZ ENPARANTZA, J. L.
AMUNDARAIN Jesus Mari
AMUNDARAIN Markos
ARANBURU Joxe Mari
ARANBURU M. Karmen
ARESTI Gabriel
ARGINARENA Jon
AROMA Juan A.
ARREGI Begoña
ARTZA Jose Antonio

BASAURI Serafin
BEOBIDE Iñaki
BEREZIBAR Bernabe
BERISTAIN Iñaki
BERISTAIN J. M.
BERRIATUA Imanol

CAMBLONG Ramuntxo

EGIREUN Jose Luis
ENBEITA Kepa
ERROTAETXE Karmeje
ETXEBARRIA Begoña
ETXEBARRIA Felix

GANDIAGA Lurdes
GARMENDIA Mari Karmen
GARMENDIA Xalbador
GEREÑO Xabier

HERAS Enrike

IRIONDO Julian
ITURRIOZ Jose Mari

LANDART Daniel

LARREATEGI Eduardo
LASA Amaia
LASPIUR Imanol
LERTXUNDI Anjel
LETAMENDIA Juan Antonio
LETE Xabier
LIZUNDIA Jose Luis

MENDIGUREN Xabier
MITXELENA Koldo
MUNIAATEGI Abel

OLANGA Jose Mari

QUINTANA Xabier

SAGARNA Andoni
SAIZARBITORIA Ramon
SAN MARTIN Juan
SANTAMARIA Anton
SARASOLA Ibon
SARRIEGI Andoni
F. SETIEN Jaxinto

TAUER Norbert
TOLOSA Jon
TORREALDAI Juan Mari
TXINTXURRETA Josune

UGALDE Mikel
URKIZU Patri

ZABALETA Patxi
ZELAIETA Anjel
ZORROZUA Jon
ZUBIAURRE Xabier
ZUBIZARRETA Xabier
ZULAIKA Juan
ZUMALABE Iñaki

Eskatzen genuen bide hura finkaturik dago.

Hots, Euskara Idatziaren batasunaren arlo honetan erantzukizun eta pisu larriak ditugu idazleok, jakina.

Horregatik, neurekin *Zina* egin zuten guztiei (eta egin ez zutenei ere bai) pittin bat ahantzi edo nahi litzatekeen agintza hura berriro gogorazi nahi nieke, orduko batasun izpirituaren aide bala hozkirri batzuk sendi eraziz.

Eta besterik ez.

Batasunaren beharrak eta euskararen ikasleen eskabideak bultzatu gaituzte bilduma hau prestatzera.

Euskal Herriak horren beharrezkoa duen batasun izpia biltzen lagunduko ahal du agian Euskara Idatziaren alorrean bederen!